

Človek veličine

Dr. Lambert Ehrlich, kot se ga je spominjal filozof Milan Komar

Z Ehrlichom nisem imel nikdar ničesar neposredno opraviti in če se prav spominjam, nisva nikdar osebno govorila. Pač pa sem dolga leta sledil njegovemu delu in ga skoraj dnevno srečaval, ko je hodil iz ljubljanskega stolnega župnišča v Ciri-lov dom in nazaj. V živem spominu mi je ostala njegova suha, skromna postava, njegova ponošena pelerina, njegov obraz intelektualca, ki je izražal v isti sapi zaskrbljenost in duševni mir, značilni korak človeka, ki razmišlja, kadar hodi. V njegovih nervoznih kretnjah je bilo čutiti od časa do časa nekaj strogega, neko neizprosno do samega sebe. Delal je vtis asketa, divje, strastne narave, ki se kroti in mrtviči in, če bi prišlo na dan, da se je bičal do krvi in da je nosil v meso zažrt spokorni pas, se temu nikakor ne bi čudil. Vedelo se je, da je veliko dajal revežem, da je celo zadnjo srajco daroval prosjaku in da je imel v svojem značaju prav malo tiste meščanske miselnosti, ki ji je varnost in površna urejenost več kot vse drugo.

Svobodnjak

Ehrlich se mi je vedno zdel samosvoj človek, skoraj bi rekel v nekem smislu samotar. Medtem ko je Ernest Tomec stal na svojem točno odrejenem mestu v katoliškem organizacijskem sistemu in je razvijal vse svoje delo iz tega mesta ter bi nikdar ne mogel nastopiti kot on sam, zgolj kot Ernest Tomec, bi nasprotno Ehrlich ne prenesel za nič na svetu takega načina delovanja, kajti zdelo bi se mu, da se bo zadušil, on svobodnjak in človek nepredvidene pobude, navajen nastopati na svojo roko, zunaj dogovorov, sistemov in konvencij. Čeprav je žrtvoval svoj čas in svoje moči stražarskemu gibanju in v tem pogledu ni skoparil, nikdar ni prišel do tega, da bi postal sestavni, čeprav osrednji del, del organizacijskega stroja, kot se je to zgodilo s Tomcem. Ehrlichu najbrže ni bilo treba tiste nevidne čustvene opore in varnosti, ki jo človeku daje življenje v sistemu. Znati biti sam, to je velika in redka krepost. Moderni človek ne prenese samote in si zato natlači dan z opravili in obzorje z ljudmi in z družbo, da bi se nikdar ne znašel sam s seboj.

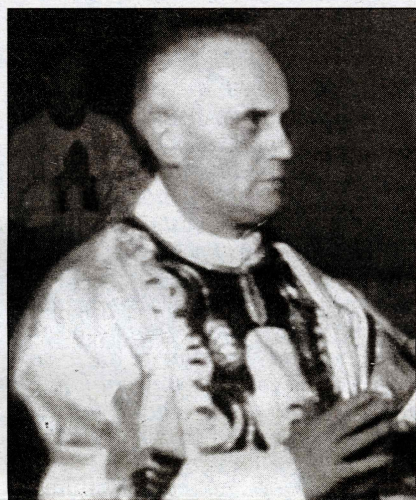
Tomec je res prišel iz šole J. E. Kreka, Tomec je bil res daničar, je res izšel iz Orla, je bil res član omizja Unionske kleti in se ga je vse to nekako stalno držalo, mu dajalo poseben pečat, na katerega je on sam veliko polagal in o tem rad govoril. Kljub vsej svoji organizacijski novosti so bili mladci v nekem smislu dejansko bolj dediči Kreka, dediči dunajske Danice in Orla, bolj reakcija proti križarstvu in proti krščanskemu socializmu, kakor pa nekaj svojega, izvirnega, novega. Nasprotno se je Ehrlich zdel, da je ostal predvsem on, Ehrlich, skozi vse vplive, vse zaveze, vse borbe. Tu ne gre za pravne kreposti in pravnem pomenu besede, ampak za značajske poteze, ki jih človek lahko slabo ali dobro uporabi.

Tomec je vedno hodil v vrsti in v skupini, v smislu izročil, z načrti za bodočnost pred očmi, vedno prepojen z zakonitostjo in dasi je bil v globini revolucionaren duh, si je dal duška samo znotraj postavljenega reda. Ehrlich pa je hodil kot po planem, po prostem, sam, z distanco in s svobodo nasproti problemom. To se je videlo tudi pri vzgoji: Ehrlichova osebnost ni obremenjevala rasti stražarjev. Za Ehrlichja je bila mladčevska organizacija biser, nekaj čudovito popolnega - *non plus ultra* - za srednješolce, toda absolutno neprimerna za akademike.

Romanje treh Slovenij na Sv. Višarje - v nedeljo, 4. avgusta - je znova obudilo spomin na dr. Lamberta Ehrlichja, saj ta tradicionalna prireditev črpa neposredno iz njegove duhovne zapuščine. Letos pa je še več razlogov za razmislek o Ehrlichovem izročilu. Spodbudili so ga - tudi na straneh Družine - izid Ehrlichovega zbornika z lanskega simpozija v Rimu, spomin na 60. obletnico (26. maja 1942) njegove nasilne smrti pod streli vosovskega likvidatorja, postavitve kipa v aleji profesorjev Teološke fakultete v Ljubljani, nekateri polemični odzivi, ki so sledili temu dejanju iz levičarskih strank in civilnodružbenih organizacij...

Vsekakor je mogoče reči, da zgodovinopisje počasi vendarle izbistruje pogled na tega vplivnega duhovnika, profesorja, vzgojitelja ..., ki se ga je v »stroki« držal izključno pečat narodnega izdajalca kot nekakšnega duhovnega očeta vaških straž (torej začetnika »izdajalske kolaboracije«). Toda tokrat nas, spodbujene s srečanjem na Sv. Višarjah, zanima neki drug pogled - pogled človeka, ki je izhajal iz Ehrlichu v marsičem nasprotnega kroga v katoliškem akademskem gibanju, namreč iz kroga Tomčevih mladcev, slovenskega izseljenskega (Argentina) filozofa MILANA KOMARJA. Ob 15. obletnici likvidacije na ljubljanski Strelški ulici (1957) je Komar objavil zapis, v katerem je Ehrlichova podoba izrisana z drugačnimi potezami, kot so slovensko javnost prepričevali desetletja in jo nekateri še danes. Objavljamo del zapisa, ki bo v celoti kmalu izšel v knjigi Milan Komar: Iz dolge vigilijske (Založba Družina, zbirka Sidro, urednik dr. Matija Ogrin).

To je bil njegov poglavitni argument pri razgovorih brez konca, ki naj bi vzpostavili edinost med katoliškim dijaštvom, do katere pa žal nikdar ni prišlo. Tomčev organizacijski in vzgojni sistem se mu je zdel pre-

Dr. Lambert Ehrlich

več malenkosten za odraslega fanta in bodočega intelektualca. /.../

Kritik malenkostnosti

Ehrlichja je vidno bolela slovenska malenkostnost. Verjetno ni bilo v dobi med dvema vojnama med Slovenci osebe, ki bi imela tako vidno potrebo po veličini, po stiku z velikim in z razsežnim, kot jo je imel Ehrlich. Ne spominjam se nobenega govora, v katerem ne bi poslušalcem z neko perečo nujo odgrinjal kak velik scenarij: sodobno zgodovino, misijonske probleme, velike sovražnike krščanstva, položaj slovenstva v svetu in v zgodovini, velike programe, velike osebne naloge, božjo neizmernost in podobno. /.../

Potreba po velikem se je videla zlasti v njegovem odnosu do Boga. V govorih v cerkvi in zunaj nje se je Ehrlich pogovarjal z Bogom kot kak prerok iz stare zaveze, vpil je na pomoč, rjul od bolečine, rotill Ga je in klical za pričo ter mu dajal slavo brez vsakega liričnega poudarka, brez tiste uradniške, urejene, ljubljanske pobožnosti, na neki trd, patetičen, odsekan način.

Ista velikosrčnost je karakterizirala njegove odnose do Cerkve. Zanj je bila Cerkve velika mati. Čutiti z njo, podvreči se njeni oblasti, delati za njeno širjenje, sodelovati v njenem hierarhičnem apostolatu, to je bilo za Ehrlichja veliko podjetje. Odtod njegova ljubezen do misijonov, odtod njegova tajna bolečina, da ni mogel svojega dela med dijaštvom spraviti v okrilje uradne Katoliške akcije.

Ravno tako je bil Ehrlich velik do slovenstva. Ko je govoril o poslanstvu našega naroda, je njegov pogled šel globoko v zgodovino in daleč naprej v bodočnost. Marsikomu, ki ga je poslušal, se je to zdelo sanjarjenje in vizionarstvo. Vendar bi Ehrlich ne mogel drugače govoriti o slovenstvu.

Slovenija (ni) bila zanj zaprt prostor, nekaka ljubezniva izba s prelepim Bohkovim kotom, ampak predvsem etnična enota s svojo nalogo v sestavi sveta. Ko je Hitler napadel Norveško, je v tem smislu govoril na Brezjah akademikom. Očrtal je z nekaj potezami svetovni politični položaj, opozoril nas na resnost trenutka ter dal politični sliki teološko razlago. Nad vsemi Hitlerji in drugimi tirani vodi zgodovino Bog. Z zaupanjem v božjo Previdnost mora slovenski katoliški akademik sprejeti velike čase, polne nevarnosti, pa tudi polne nad.

Skupni sovražnik

Tudi pri vzgoji svojih fantov je Ehrlich kazal pot k velikim dejanjem, velikim realizacijam, a ga niso morda vedno prav razumeli ne le nasprotniki, ampak tudi njegovi ljudje. Nekoč je v Stični na dijaškem taboru pozval študente, naj se pripravljajo, naj študirajo, kajti Slovenija potrebuje celo vrsto visoko usposobljenih mož. »Sto diplomatov, sto univerzitetnih profesorjev, sto politikov, sto specialistov ...!« Tega klika, ki je popolnoma razumljiv iz konteksta vse Ehrlichove miselnosti, mnogi niso prav sodili. Iz istega razloga je pošiljal akademike v tujino, da se razgledajo, jih je bodril, da se družabno olikajo. Toda ni šel v podrobnosti, ker ni hotel ali ker ni znal iti. Natančna organizacija ni bila njegova stvar.

Trenje med stražarji in mladci je imelo včasih hude trenutke in je povzročilo veliko trpljenja na obeh straneh. Nekoč je skupina vodilnih mladcev, utrujenih in živčnih zaradi neprespanih noči, šla na svojo roko in brez Tomčeve vednosti prosit škofa Rožmana, naj razpusti mladce, da bo vendar konec trenja in boja med brati. Prošnja seveda ni bila uslišana. Razumljivo je, da je marsikdaj padla kaka pikra, žolčna beseda na račun nasprotnikov. Vendar se ne spominjam, da bi med mladci slišal žal besedo namenjeno Ehrlichu. Njegovo stališče nam je bilo nerazumljivo. Ves boj in trenje sta se nam zdela brez smisla. Komuni-zem, skupni sovražnik, pa je pritiskal z vseh strani. Samo Bog ve, zakaj je dopustil nesporazum med brati in kakšni so bili njegovi načrti. Mi na tem svetu bomo težko z zanesljivostjo dognali, kje so bili resnični vzroki trenja in kje je bila pravzaprav krivda. Toda kljub grenkobi razdora so bili to lepi, nepozabljivi časi in generacija, ki je izkravela v boju s komunizmom, je bila polna svetlih, človeško globoko zanimivih likov. Med njimi pa je stal Ehrlich, kot je bilo zapisano na spominski podobici, ki so jo izdali prijatelji po njegovi mučeniški smrti, kot vojvoda v težki, obupni borbi.

MILAN KOMAR
Slovenska pot V, 1957